

földnélküli Jánosok ott, de erről sem olvasunk. Azután van ott némely Zichy-birtok is és hasonló. (Mi lesz avval a millióval, amit néhai Jenő nemzetének ellentállására adományozott?)

Nemcsak Vaskóh vidékén, de az egész országban így áll a bál. A paraszt, a történelmi pária, juthat ama földekhez, amelyeket a latifundium vagy azért enged át, mert ő jó, vagy azért, mert a földek már a gepidák korában sem termeltek, vagy azért, hogy legyen hova levezetni az árvizet az ezer holdakról. A máramarosi oláh még tud lázadni, mert emlékszik Hórára és Kloskára. De a belső magyarországi magyar és oláh — koldul. Ha ki nem vándorol Amerikába, amit ma már könnyebb szívvel cselekszik meg, mint Eötvös József a maga külföldi útját, melyről lírai költeményt írt. „S ha visszatérek, boldogulva, hon, hadd lássam népemet virányidon.”

Szóval ebben az országban Weltner⁵ Jakabék csinálnak minden bajt. Apró incidensek, szó sincs róla, elfordulnak. De ahogy mi nemzeti demokrata kormányunkat ismerjük, Máramarosban sem lesz az embereknek sokáig joguk és kedvük a kaszához. Úgy nézzük a kórt, hogy Máramarosban nincs elég hitbizomány és latifundium. Tessék ott több latifundiumot csinálni, mint ma van. Egyetlen gyógyszer, hogy ebben az országban rend legyen. Rend, állami kivándorlás, pellagra és Ázsia. S egyébként se nép, se kasza, se jómód, se forradalom, se kultúra.

58

1902 júl. 29

Gr. Klebelsberg Kunó min. titkár expozéja Széll Kálmán miniszterelnök számára „a kivándorolt magyar állampolgárok nemzeti gondozása érdekében indított” akciók irányelvei tárgyában, 1 táblázattal¹

ME 1903 – XVI – 79 (3047/1902)
(Gépelt fogalmazvány.)

H i v a t a l b ó l

Azon vezérelek megállapítása tárgyában, melyek a kivándorolt magyar állampolgárok nemzeti gondozása érdekében indított akcióknál szem előtt lennének tartandók.

Expozé

Az akció a kivándorlottak érdekében Romániában és Amerikában már megindult, Szlavóniában pedig megindulóban van. Nehogy az akció rendszertelenség és ötletszerűség következtében sikertelenné váljék, vagy éppen az óhajtott cél ellenkezőjéhez vezessen, szüksége merül fel annak, hogy vezéreelv állapíttassék meg, melynek azután minden részlet megítélésében zsinór-mértékül kellene szolgálnia.

Miniszterelnök úr Ónagyméltósága kabinetjének egyik sarkalatos programpontjaként a legmagasabb trónbeszédben is a „magyar nemzeti állam kiépítés”-ét állította fel. A nemzeti államiság létesüléséhez feltétlenül megkívánatik, hogy az uralkodó faj, mely hivatva van a nemzeti államot fenntartani és annak kereteit kitölteni, megfelelően szaporodjék, s így a népes-

⁵ Weltner Jakab szociáldemokrata publicista.

¹ Az expozét készítő gr. Klebelsberg Kunó (1875—1932) miniszteri titkár, 1914-ben vallás- és közoktatásügyi majd miniszterelnökségi államtitkár, 1921-ben belügy-, 1922-ben vallás- és közoktatásügyi miniszter lett. Mint kultuszminiszter 1931-ig, a Bethlen-kormány bukásáig volt hivatalban. — Az expozé megállapításait vö. iratgyűjteményünk jelen III. kötete 32. és 36. számú, a Széll-kormány század eleji „romániai iskolai” illetve „amerikai akciója” irataival.

ségnek hovatovább minél nagyobb százalékát képezze. Ez a szaporodás történhetik mester-séges úton, beolvasztás által, ámde manapság, midőn a kisebb népek is nemzetiségüknek mind-inkább öntudatára ébrednek, nagyobb mérvű beolvadásra alig lehet többé számítani. — Azon kérdés megítélhetése okából, hogy halad-e Magyarország a nemzeti államiság ideálja felé, rövid visszapillantást kell vetnünk a magyarság szaporodásának történetére.

Midőn az XIX. század első kétharmadának politikai krízisei után az 1867. évi kiegyezés ismét megadta a nemzeti fejlődés lehetőségét, és az 1872—73. évi kolera és a 70-es évek nagy gyermekhalandósága elmúlt; a magyarság az akkor aránylag még ritkábban lakott Alföldön és a Dunántúl gyors természetes szaporodásnak indult. A születések száma örvendetesen fel-szökött, s bizvást el lehet mondani, hogy a magyar nép Európa legszaporóbb fajai között foglalt helyet. Főleg ennek köszönhető, hogy a magyar ajkúak számaránya a szorosabb értelemben vett Magyarországon 1880—90-ig 46,58%-ról 48,53%-ra szökött föl. Végzetes hiba volt, hogy a fej-lődés e szakában tömeges hitbizományalakítás által a kötött birtokok számát éppen a magyar-ság lakta vidékeken tetemesen szaporították, minek következtében a magyarság az Alföldön és a Dunántúl tovább nem igen terjedhetett. E végzetes hiba kérlelhetetlen kifolyása, hogy a nevezett magyar vidékeken a 90-es évek közepétől kezdve a születések száma ijesztően alá-hanyatlott.

A Gondviselés azonban, ugyanakkor, midőn a magyarság természetes szaporodása alább hagyott, gondoskodott egy másik hatalmas népesedési tényezőről, mely a magyar elem szám-arányát a nemzetiségek rovására 1890—1900-ig ismét jelentékenyen, szám szerint 48,53%-ról 51,36%-ra szöktette fel. Ez az újabb fontos népesedési tényező a nem magyar ajkú népesség tömeges kivándorlása.

Itt tisztázni kell egy igen nagy és szinte általános tévedést, mely sajnos csalódásra vezethet. Mi magyarok ugyanis nem akarva különbséget tenni nemzetiségi szempontból senkifia között, minden magyar honost magyarnak nevezünk. Így jött divatba a kivándorlásról szólva a „magyarok kivándorlásáról” beszélni, mi a disztinkcióhoz nem éppen szokott magyar nagy-közönségnél azt a téves hitet keltette, hogy itt tulajdonképpen a magyar ajkúaknak kivándor-lásáról van szó. Ezért sürgetik a kivándorlottaknak idővel való visszatelepülését és az ezt elő-mozdító intézkedéseket. A dolog azonban nem így áll. A kivándorláshoz a legnagyobb kontin-genst a tótok s viszonylag a rutének adják, ami aránylag kevés magyar pedig kivándorol, 1899-ben 8242, 1900-ban pedig 9809, az megoszlik Románia és Amerika között.

Bárminő ijesztő legyen is első pillanatra és önmagában a kivándorlás, ha a népesedési statisztika szemüvegén át a „nemzeti államiság kiépülése”-nek szempontjából nézzük, egy, mondhatni üdvös jelenséggé változik át. De beszéljen a statisztika! A magyarság természetes szaporodása, vagyis az a különbség, mely a születések és halálozások száma között mutatkozik, az 1891—1900-ig terjedő decennium alatt az összes népesség szaporodásának 53,40%-át tette. Ha most már tekintetbe vesszük a városokban tapasztalható beolvadáson kívül a kivándorlást, vagyis minden egyes nemzetiség szaporodásából levonjuk az illető nemzetiség kivándorlóinak számát, úgy megkapjuk a tényleges szaporodást, mely az imént említett decennium alatt a magyarságnál az összes népesség szaporodásának nem kevesebb, mint 78,89%-át képezte. Ami pedig a legutóbbi éveket illeti; a magyarság természetes szaporodása az összes népesség sza-porodásának 1899-ben 53,34%-át, 1900-ban pedig 55,54%-át tette, mivel szemben a magyarság tényleges szaporodása ugyancsak az összes népesség szaporodásának 1899-ben 58,26, 1900-ban pedig 59,92 %-ára rúgott. Tehát a nem magyar ajkúak kivándorlása a magyarság javára és nemzetiségek rovására az évi szaporulat terén mintegy 5 %-nyi évi pluszt eredményezett, mi annál jelentékenyebb dolog, miután itt a beolvadás tekintetbe véve nincs, hanem az elért ered-mény kizárólag a nem magyar ajkúak kivándorlásának okozata. Most már nézzük az érem másik oldalát! A tótok természetes szaporodása tudvalevőleg igen nagy, 1899-ben 13,47 %-át, 1900-ban pedig 13,75 %-át tette az összes népesség az évi szaporodásnak. A kivándorlás folytán azon-ban a tótság tényleges szaporodása leszáll az összes népességnek 1899-ben 8,38, 1900-ban pedig

9,62 %-ára, vagyis az évi szaporodás terén a magyarság a tótok kivándorlása folytán mintegy 5 %-nyi tért hódít. Így van ez kisebb mértékben a ruténeknél is.

Levonva az imént előadott statisztikai adatokból, illetve a tényekből a következtetést, hogyha Magyarországnak nemzeti állammá való kifejlését komolyan akarjuk, úgy a nem magyar ajkúak kivándorlásának gátat vetni nem opportunus, s nem tanácsos törekednünk arra sem, hogy a kivándorolt tótok és rutének Amerikából tömegesebben térjenek vissza, mert ha az a pánszláv és ruszofil érzelmekkel, valamint szocialisztikus és anarchisztikus eszmékkel Amerikában telített 300 000 tótót és 200 000 rutént a Felvidékre lassankint visszahozzuk, akkor nemcsak a nemzetiségek számarányát szökkentjük fel a magyarság rovására, hanem még tág kaput is nyitunk a nemzetiségileg egyébként is exponált Felvidékre az antimonarchikus, antidinasztikus és magyarelles üzemeknek, melyek már béke idején is veszélyesek, egy északi háború esetén pedig közvetlenül hadseregünk felvonulási vonala mögött, a piveau-ul szolgáló Kárpátokon végzetes katasztrófához vezethetnek.

A kivándorlást és a kivándorlottak nemzeti gondozását illetőleg tehát a következő vezérelvek lennének felállítandók:

I. *A magyarok kivándorlását főleg gazdasági eszközökkel meg kell akadályozni, ha pedig mégis kimennek, arra kell törekedni, hogy*

1. Romániában a mintegy 100 000 főre rúgó és Amerikában a számszerűleg eddig sajnos még nem ismert magyarság tartsa meg magyar mivoltát, és amint lehetséges, térjen haza,

2. Szlavóniában pedig a mintegy 100 000 lelket tevő magyarság maradjon lent, de tartsa is magyar mivoltát, mert egy messzebbre tekintő politika szempontjából felette kívánatos, hogy a máris vegyes ajkú szlavóniai vármegyékben a magyar elem minél nagyobb százalékot képezzen.

II. *A nem magyar ajkúak kivándorlása elé ellenben nem kellene akadályokat gördíteni, és visszavándorlásukat sem kellene elősegíteni. Mivel azonban mégsem akadályozható meg, hogy mintegy 20% visszajöjjön, a lelkészek útján oda kell hatni, hogy a tót és rutén kivándorlók pánszláv és ruszofil érzelmekkel, valamint szocialisztikus és anarchisztikus eszmékkel lehetőleg ne telítessenek, mert különben hazatérve veszedelmes agitátorokká lesznek. Ilyen, inkább védelmi, negatív természetű akciók az Amerikában vándorolt tótok és rutének között már foganatba is vétettek.*

Ügyosztály ez elvek felállítása és az egész vonalon leendő következetes keresztülvitele iránt kéri a legmélyebb alázattal Miniszterelnök úrnak magas rendeletét.

Budapest, 1902. évi július hó 29-én

[Készítette] Klebelsberg

M. E. úr Ő Exjnak előadatván, *ad acta* teendő.

Bp. 1902. aug. 3.

(Olvashatatlan aláírás)

Melléklet:

1. A természetes és tényleges szaporodás nemzetiségek szerint Magyarországon, 1899-ben és 1900-ban a népmozgalmi és kivándorlási statisztika alapján

Kézírásos melléklet a ME 1903—XVI79 (3047/1902) számhoz.²

² A kézírásos melléklet az első táblázat százalékszámait piros tintával közli.

1899

Nemzetiség	Természetes szaporodás	Kivándorlás	Visszavándorlás	Tényleges szaporodás
	53,34			58,28
Magyar	104 447	8 242	803	97 008
	11,92			11,83
Német	23 341	3 902	254	19 693
	13,47			8,38
Tót	26 379	14 250	1816	13 945
	13,02			12,91
Oláh	25 495	4 472	464	21 487
	3,54			3,32
Ruthén	6 941	1 675	251	5 517
	0,93			1,07
Horvát	1 813	26	—	1 787
	1,54			1,64
Szerb	3 008	296	17	2 729
	2,24			2,57
Egyéb	4 397	135	15	4 277
Összesen	100,00 195 821	32 998	3620	100,00 166 443

1900

Nemzetiség	Természetes szaporodás	Kivándorlás	Visszavándorlás	Tényleges szaporodás
	55,54			59,92
Magyar	114 368	9 809	1733	106 292
	11,22			10,93
Német	23 112	4 141	423	19 394
	13,75			9,62
Tót	28 312	14 169	2918	17 061
	12,09			12,62
Oláh	24 887	3 091	593	22 389
	3,03			2,02
Ruthén	6 244	3 102	442	3 584
	0,81			0,93
Horvát	1 663	23	1	1 641
	1,67			1,83
Szerb	3 439	231	32	3 240
	1,89			2,13
Egyéb	3 907	146	27	3 788
Összesen	100,00 205 932	34 712	6169	100,00 177 389